

Anvar Szadat jeruzsálemi látogatásának arab és nemzetközi környezete

Farkas Anikó
Szegedi Tudományegyetem

Az 1970-es évektől kezdődően új lehetőség nyílt meg a Közel-Kelet politikacsinalói számára. A negyedik arab–izraeli háború kétes kimenetele, a vezetői személycserék az érintett országok némelyikében és az enyhülő kapcsolat a Szovjetunió és az Egyesült Államok között mind-mind a diplomáciai úton történő megbékélés lehetőségének egy-egy szelétét alkották.

A megkezdett béketárgyalások két eltérő szisztémára épültek, hol egymást segítve, hol egymást kizárva működtek közre az érintett államok politikusainak eszközeként. Az első a lépcsőről lépésre történő megegyezés kialakítása volt, amely mindig csak két, esetleg három háborús fél ellentéteit volt hivatva rendezni, és amely Henry Kissinger, az Egyesült Államok külügyminiszterének nevéhez köthető. Az arab országok és Izrael közötti ingajáratának köszönhetően 1974–1975-ben három csapatszétválasztási egyezmény született. Ezt a részleges megoldást tervezte kiegészíteni a közel-keleti konfliktusok átfogó rendezése, amely az összes arab ország és Izrael együttes tárgyalásának tervezete volt a két szuperhatalom felügyelete mentén. A kétoldalú tárgyalások csak részleges eredménnyel jártak, 1976-ra Kissinger politikája folytathatatlanak látszott. 1977 őszére az átfogó békemegállapodások elérése érdekében tett érdekartikulációk is számos problémába ütköztek, a közel-keleti békefolyamat a holtpontjához érkezett. A folyamat ezen szakaszában Anvar Szadat egyiptomi elnök látogatása jelentett fordulópontot.

Szadat kezdeményezése jellemző kikristályosodása volt saját, arab szomszédaitól nagyban eltérő elképzeléseinek. 1971-es hatalomrakerülésétől kezdődően az *infitah* (nyitás) politikájának szellemében dolgozott, ami egyfajta politikai és gazdasági nyitást jelentett az Egyesült Államok felé, és lazább kötődéseket vont maga után a Szovjetunióval. A mind a négy arab–izraeli háborúban frontországként résztvevő Egyiptom súlyos társadalmi és gazdasági problémákkal küzdött. Ennek megoldásában Szadat az Egyesült Államok és Nyugat-Európa anyagi segítségére és tőkebefektetéseire fokozottan számított. A fenti politikai elképzelések külpolitikai vetülete, ami a tanulmány szempontjából talán a legfontosabb, az Izrael felé való nyitás.

Az elemzés során szeretnék bepillantást nyújtani a kezdeményezések részleteibe, nagy hangsúlyt fektetve ezek folyamatszerű ábrázolására és az erre, valamint Szadat jeruzsálemi látogatására adott arab válaszokra.

Kutatásaim alapjául Magyar Országos Levéltár Egyiptomra, Izraelre és Romániára vonatkozó magyar külügyi jelentései szolgálnak. Ezen dokumentumokon túl felhasználtam a korabeli magyar sajtót az arab országok reakcióinak részletesebb megismerése érdekében.

Érdekek egyeztetése: Genf

A Henry Kissinger kis lépések politikájának eredményeképpen megszülető megállapodások közül kiemelkedőnek bizonyult a Sínai II. egyezmény. Az 1975-ben Izrael és Egyiptom között aláírt szerződésben Izrael kötelezettséget vállalt arra, hogy kivonja csapatait a Sínai-félsziget nyugati oldalán található stratégiai jelentőségű Gidi- és Mitla-hágókból. A szorosok vidékét semleges övezetnek nyilvánították, az itt állomásozó amerikai csapatok voltak hivatva a szerződés betartásának felvigyázására. Egyiptom elfogadta a háborús viszony három évre való beszüntetését

Főként Szíria elutasításának köszönhetően 1976-ra a további kétoldalú megállapodások esélye lecsökkent. A megkezdett stratégiai tárgyalások azonban azzal, hogy enyhítették a két ország közötti feszültséget és bizalmat ébresztettek mindkét félben egymás iránt, alapot teremtettek az átfogó béke megteremtésének, továbbá elindítói voltak az Egyiptom és Izrael között 1979-ben békeszerződéssel záruló folyamatnak.¹ A bilaterális tárgyalások stagnálása így teret engedett az átfogó megállapodás híveinek.

Az 1977-től ismét aktuálissá váló, mindenkit tárgyalóasztalhoz ültető megoldás előzményeként az 1973-ban ugyanezen célból összehívott genfi konferenciát tekinthetjük. A jómkippúri háború lezárulásával Kissinger konferenciát hívott össze a két nagyhatalom elnökleltével Genfben a közel-keleti helyzet rendezése érdekében. A találkozó sikertelenül végződött. Szíria nem jelent meg, mert a PFSZ (Palesztin Felszabadítási Szervezet) nem szerepelt a meghívottak listáján. A konferenciát így elnapolták.²

1977 második hónapját a Közel-Keleten a megélt diplomáciai aktivitás jellemezte. A Szovjetunió, az Egyesült Államok, az NSZK, Franciaország és az ENSZ képviselői mind a genfi konferencia újbóli összehívásának feltételeit és akadályait kutatták. Ezen időszak tárgyalásai az egyes országok tájékozódásának, érvrendszereik kölcsönös megismerésének a periódusát jelentették. Az általános megbékélés lehetősége minden résztvevő fél számára elérendő célként szerepelt, így fokozva a genfi konferencia fontosságát. Álláspontjaik egyeztetését azonban nehezítették a gyakran egymásnak ellentmondó célkitűzéseik.

A Szovjetunió célja a jómkippúri háború befejeződésével a háborús felek közötti nyílt konfrontáció megszüntetése volt, ugyanakkor a konfliktus állandósulása biztosíthatta a moszkvai jelenlétet a térségben. Abban az esetben, ha az ellentétek rendezése megszűnik fegyveres formát ölteni, az arab országok igényei is lecsökkennek Moszkva hadi és fegyverzettámogatása iránt, amely fennhatóságának megszűnését jelenthette volna a Közel-Keleten. Moszkva érdekei ennek alapján a feszültség alacsony tartását kívánták. Stabilnak hitt helyzetét azonban számos kihívás érte, amely a 70-es évek végére eltántorította a szovjet vezetést ilyen irányú politikájától. Az arab vezetők függetlenségükhöz való ragaszkodása – amely a szovjet tanácsadók Egyiptomból való kiutasításában bizonyult legnyil-

¹ Shlomo Avineri: Peacemaking. The Arab-Israeli conflict. *Foreign Affairs*, 1978. október. 51–70.

² Az átfogó rendezés kérdése mégsem került le a politikai palettáról. 1975. november 9-én Moszkva Washingtonnak küldött jegyzékben javasolta a genfi konferencia újbóli összehívását, hangsúlyozva, hogy a részleges intézkedések nem vezethetnek megoldáshoz. Az Egyesült Államok decemberi viszontválasza technikai akadályokra és az egyes országok részvételének hogyanjával kapcsolatos nehézségekre utalva nem támogatta a felújítást. A Ford elnök vezette adminisztráció tudta, hogy Izrael megvétőzna minden javaslatot, amely a PFSZ részvételét célozza. *Magyarország*, 1977. szeptember 21.

vánvalóbbnak – akadályt jelentett Moszkvának befolyása kiterjesztésében. Ezt kompenzálандó Moszkva a fegyverzettámogatások csökkentését tervezete, melynek sikertelenségét a negyedik arab–izraeli háború jól szemlélteti.

Az Egyesült Államok Moszkva kárára növekvő befolyása ugyancsak korlátozó tényező-jét képezte a szovjet közel-keleti érdekeknek, egyben magában hordozta egy nemzetközi konfrontáció lehetőségét is.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a szovjet vezetés befolyása a 70-es évek végére erőteljesen lecsökkent, érdekeltségei a Perzsa-öböl területe felé tolódtak. A régi és új fennhatóságok biztosítása érdekében Moszkva is az átfogó békekonferencia támogatóinak oldalára állt. Amellett, hogy egy, a részvételével tartandó konferencia erősítené befolyását az arab országok között, nemzetközi elismerést biztosítana számára a térségben, továbbá mint az arab–izraeli békéért jótálló nagyhatalom legitim befolyást is szerezne szükséges esetekben a beavatkozásra. A fentebb említett érdekeket az Egyesült Államok Moszkvát kiszorító politikája azonban nagyban veszélyeztette. A Szovjetunió legfontosabb célja, ami sokszor fontosabbnak bizonyult, mint a megállapodások tartalma, így a tárgyalásokban való részvételének minden körülmények között való biztosítása lett.

A Szovjetunió tárgyalási elveinek gerincét az ENSZ BT 242-es határozata jelentette,³ amely három alapvető motívumban ragadható meg. Moszkva ragaszkodott Izrael visszavonulásához a harmadik arab–izraeli háborúban megszállt területekről, elengedhetetlennek ítélte a palesztin nemzeti jogok elismerését, továbbá fontosnak tartotta az adott terület országainak függetlenségét és legitimitásuk biztosítását. Ezen álláspontokat tekintve originálnak Moszkva átfogó megállapodáshoz fűződő érdekei a további közel-keleti események hatására mozdultak keményebb vagy lágyabb irányba. Ahogy Genf szerepe erősödött, úgy a szovjet vezetés is egyre inkább hangsúlyozta Izrael szerepét, a vele való diplomáciai kapcsolatok felújítását cserébe a békefolyamatban bekövetkezett haladásért. Ellenben ha a nemzetközi események – mint például az Izrael és Washington között megkötött munkaokmány vagy Szadat látogatása Jeruzsálemben –, akadályokat állítottak a konferencia összehívása elé, Moszkva a fentieket negligálva az 1947-es felosztási tervet,⁴ továbbá a palesztin menekültek kérdésének rendezését követelte. A közel-keleti konfliktus rendezéséből való kiszorulásának megelőzése érdekében a Szovjetunió a bilaterális tárgyalások propagálása helyett az átfogó megállapodás, azaz Genf hívéül szegődött.⁵

A 70-es évek végére az Egyesült Államokban is elvi fordulat következett be a rendezés milyenségét illetően. Kissinger apró lépések politikáját felváltotta a komprehenzív megoldások keresése. Ennek meghatározó alakjává az 1977-ben az elnöki székbe beiktatott

³ Az ENSZ BT által 1967. november 22-én, a harmadik arab–izraeli háború utáni rendezés érdekében kiadott rendelete, amely elrendeli az izraeli csapatok által a háború során elfoglalt területek visszaadását, továbbá kimondja minden állam jogát a biztonságos határok kialakítására. Súlyos hiányossága pont ebből a kétértelműségéből fakad. A biztonságos határok jogára hivatkozva Izrael megtagadta a rendelet minden megszállt területre vonatkozó érvényességét.

⁴ Az 1947. november 29-én elfogadott ENSZ-határozat szerint Palesztina területét egy arab és egy zsidó országrészre osztották volna, megtartva a gazdasági uniót. A tervezet szerint Jeruzsálem nemzetközi fennhatóság alatt maradt volna. Az Arab Liga 1947. decemberi ülésén elutasította a határozatot.

⁵ Golan Galia: *Soviet Policies in the Middle East*. Cambridge University Press, 1990. 105.

Jimmy Carter vált. Hatalomra kerülésétől kezdődően hangsúlyozta, aktív szerepet kíván betölteni az arab–izraeli konfliktus rendezésében.

Washington és Moszkva érdekei az átfogó rendezést illetően sok közös jegyet tartalmaztak. Az Egyesült Államok is területi fennhatóságának hosszantartó és nemzetközileg elismert biztosítását látta a genfi rendezésben. Gazdasági szempontjának origója az olajkérdés volt. A negyedik arab–izraeli háborút követő olajválság súlyos károkat okozott számára. Az Egyesült Államok indítékai azonban Carter személyiségében is keresendők. Új célkitűzéseket állított fel a külügyminisztériuma részére. A közel-keleti rendezést tényleges eredményekkel kívánta elérni, elődeihez képest sokkal nagyobb energiát fordított a térség politikai stabilizációjára. Ezzel segíteni kívánta a Watergate-botrány kapcsán lemondott Nixon okozta belpolitikai nehézségeket, és enyhíteni az Egyesült Államok elnöke iránti bizalom hiányát.

Az Egyesült Államok széleskörű megoldástervezete a következő alapmotívumokat foglalta magában: minden résztvevő fél számára többoldalú biztosíték saját szuverenitásának és területi integritásának elismerésére, a problémák békés úton történő megoldása, Izrael kivonulása az 1967-ben megszállt területekről kisebb határmódosításokkal kompenzálva, ENSZ-békefenntartó erők alkalmazása a kialakítandó demilitarizált övezetekben, a palesztin kérdés megoldása vagy egy önálló palesztin állam kialakításával, vagy a palesztin entitás Jordániához való csatolásával.⁶ Mindezen elvek alkalmazása keretében az átfogó rendezés színhelyétül a genfi konferenciát jelölte meg a Carter-adminisztráció is.

Az átfogó megállapodások sikeressége érdekében Carternek a közel-keleti politikusok véleményét is meg kellett ismernie. Első lépésként Cyrus Vance, az Egyesült Államok külügyminisztere tett közel-keleti látogatást 1977 februárjában. Célja az egyes országok véleményének felmérésén kívül az Egyesült Államok tervzetének elfogadtatása volt. A látogatás eredményességét beárnyékolta az országok közötti radikális eltérések felismerése. Az Izraelbe, Jordániába, Egyiptomba, Szaúd-Arábiába, Szíriába és Libanonba ellátogató külügyminiszter a körút utolsó napján, február 21-én tett nyilatkozatában a következőkben foglalta össze az egyes országok közötti eltéréseket. A béke megteremtésében az arab országok elsősorban a hadiállapot megszüntetéséhez ragaszkodnak, míg Izrael a kapcsolatok teljes rendezésének ad prioritást. A területi kérdésekben az arab országok teljes visszavonulást követelnek, ezzel szemben Izrael csak határmódosításokra hajlandó. Harmadik kulcsprobléma, ami talán a legjobban megosztja az érintetteket, a PFSZ részvételének kérdése. Izraeli részről ez teljes elutasításra talált, míg az arab államok között is eltérő vélemények alakultak ki.⁷

1977 tavaszán az arab és izraeli politikusok viszonzták a látogatást, amelyek közül a Szadat egyiptomi elnökkel és Begin izraeli miniszterelnökkel folytatandókat emelném ki, bemutatva a két ország és az Egyesült Államok elképzeléseit, érdekeit.

Az április 4-én Washingtonba érkező Szadat támogatta a demilitarizált övezetek kialakítását a Sínai-félszigeten és lehetőséget látott az Izrael elleni arab bojkott felszámolásában, ha a „dolgok jó útemben haladnak a fejlődés felé”. Egyiptom Izraellel való viszonyát tovább feszegetve Cartert a két ország közötti határkérdés és diplomáciai elismerés feltételei

⁶ A Brookings Intézet 1975-ben készült jelentése alapján. Zbigniew Brzezinski: *Power and Principle*. London, 1983. 85.

⁷ *Világpolitikai dokumentáció*, 1977. december. 152.

érdekeltek. Szadat tartózkodó volt megadva a nemzetközileg normálisnak ítélt viszony kialakítására, ennek bekövetkeztét azonban igen távoli jövőbe helyezte. „Lehetséges, hogy a végső megállapodás záradéka tartalmazza erre vonatkozó megegyezést, tényleges kialakítása azonban a következő generáció feladata lenne.”⁸ Szadat támogatólag lépett fel az Egyesült Államok új genfi koncepciója kapcsán is, a palesztin részvételt egy ősszarab delegációban képzelte el. Az egyiptomi elnök ragaszkodása a palesztin probléma genfi típusú megoldásához elősegíthette számára a sínai területek gyors visszaszerzését többoldalú védnökséggel alátámasztva. Szadat tudta, hogy a palesztin állam polémiájának megoldatlansága nagyban nehezítheti a Sínai-félsziget feletti szuverenitás visszaállítását. Nem támogatta egy független palesztin állam létrejöttét, inkább annak Jordániához való kapcsolásáért küzdött. A terület és autonómia kérdése a szadati gondolkodásban szorosan összekapcsolódott, a két elem egymás feltételévé vált, végig komoly befolyást gyakorolva a békefolyamatra. A tárgyalások lezárultával a két politikus között erős baráti viszony alakult ki.

1977 májusában régi-új szereplő lépett a közel-keleti politika színpadára. Nem sokkal a Carter–Szadat találkozó után Jichák Rabin izraeli miniszterelnök botrányoktól sem mentes kampánya kudarcba fulladt, a Menáhem Begin vezette jobboldali Likud tömörülés győzelmeskedett az országot majd harminc éve vezető baloldali Munkapárt felett. A terrorista múltjáról és közel harmincéves ellenzéki politizálásáról elhíresült új izraeli vezető méltán jelenthette akadályát az új, a júliusi látogatása alkalmával részletesebben megismert washingtoni elképzeléseknek. Begin és pártja választási szónoklataiban engesztelhetetlenül ellenállt egy független palesztin állam létrehozásának. Történelmi és vallási indokokat sem nélkülöző elképzeléseik Izrael biztonságának teljes megsértését látták az új állam létrehozásában. A PFSZ-t gyilkos merénylőknek és a Szovjetunió nyomásgyakorló eszközének titulálták. A revizionista cionista⁹ elképzeléseket valló Begin a Ciszjordániából és a Gázai övezetből való kivonulást, az ott kialakított telepek felszámolását elképzelhetetlennek tartotta.¹⁰ Izraelnek nem volt érdeke a mindenkit egyszerre tárgyalóasztalhoz kényszerítő megoldás, hiszen minden arab állammal egyszerre kellett volna megbirkóznia. Mindezek ellenére nem zárkózott el a részvételtől, azonban olyan lehetőségeket kínált elfogadásra, amelyek segítségével kétoldalú tárgyalások sorozatává konvertálhatta volna a genfi találkozót. Szigorúan elutasította, hogy a PFSZ önálló delegációként jelenjen meg. Begin javaslati prezentálása alatt sokkal jobban koncentrált a találkozó részleteinek kidolgozására, mint annak lényegi elemeinek elfogadására. Annak ellenére, hogy a hangsúlyt az egyes problémák részletkérdéseire helyezte, Begin a kezdetektől a béke elérése érdekében politizált. Megtehetette, hiszen a tárgyalások eredményessége esetén nem kellett számolnia jobboldali

⁸ Jimmy Carter: *Keeping Faith*. London, 1982. 283.

⁹ Cionista politikai mozgalom, amelyet Zsobotyinszkij alapított és vezetett. Harcolt a cionizmus minél szélesebb körben való elterjesztéséért és Izrael államának mihamarabbi létrehozásáért. Szemben állt a Weizmann vezette cionistákkal, mert őket túlzottan mérsékeltnek tartotta.

¹⁰ Az 1967-es háború után Izrael a megszállt területeken számos települést hozott létre. Nagy részük Izrael biztonságáért felelős katonai jellegű település, még sokuk gazdasági célokat kielégítő civil szerveződés. A történelmi Palesztina területére igényt tartó Izrael nem volt hajlandó lemondani újabb települések kialakításának jogáról, továbbá a meglévők felszámolásáról sem. Az arab országok szemében ezek a telepek az izraeli megszállást jelképezték. 1967 óta az Egyesült Államok is illegálisnak titulálja őket.

ellenzékkel. Carter felismerte Izrael miniszterelnökében a békére való hajlandóságát és respektálta a genfi konferencia támogatását.

Az arab megosztottság

Az átfogó békekonferencia összehívásának legnagyobb akadályát az arab országok egymás közötti ellentéte jelentette. Sem a PFSZ részvételének, sem a közös arab álláspont kiépítésének egyes elemeiben nem tudtak közös nevezőre jutni. Ezen megosztottság 1977 nyarára konkrét politikai eseményben is tettet öltött az Egyiptom és Líbia közötti konfliktus tengelye mentén osztva meg az arab államokat.¹¹ A két ország közötti politikai ellentét a 70-es évek eleje óta az afrikai térség gócpontjaiban, nevezetesen szudáni–szomáliai ellentétben és az etiópiai konfliktusban vezetődött le. Egyiptom támogatta a Szovjet befolyást csökkentő megmozdulásokat az adott országokban, aminek a szintén Szovjet érdekeltségű Líbia-elleni éle is megfigyelhető volt. Az 1977. július 21-i egyiptomi támadás¹² azonban az egymás közötti ellentétek fokozódását mutatja. A fegyveres harc kibontakozásának indokára számos verzió született. Kádár László ideiglenes kairói ügyvivő értékelése alapján Líbia nem csupán Szadat politikájának határozott elutasítójaként, hanem a közel-keleti változások reális értékelésének szocialista platformján is szemben állt a válság megoldását washingtoni közbenjárás révén kereső egyiptomi politikával, amelyet joggal vádolt a nasszeri hagyományoktól való teljes elfordulással.¹³ A nyugati sajtó értékelése szerint az egyiptomi lépés egyértelműen köthető az új izraeli miniszterelnök washingtoni tárgyalásainak eredményéhez. A ciszjordániai és gázai területekhez való ragaszkodás és a PFSZ teljes elutasítása megnehezíthette Szadat békepolitikájának elfogadtatását országán belül. Ennek alapján a kialakuló belső feszültségek levezetését szolgálta a líbiai front kialakítása.¹⁴ A szovjet vezetés a támadást az Egyesült Államoknak szánt bizonyítékként értékelte Egyiptom részéről,

¹¹ A nasszerista és iszlamista politikát folytató, Kadhafi vezette Líbia 1969-es forradalom óta keresi Egyiptom szövetségét, amelyet 1971 áprilisában Benghaziban Szíria csatlakozásával be is jelentettek. A döntés tényleges megvalósítása helyett csak formális intézkedések történtek, a két ország útja egyre inkább elvált egymástól. Szadat az Egyesült Államok felé nyitott, míg Kadhafi a szovjet vezetéssel fűzte szorosabbra kapcsolatát. *Magyarország, 1977. március 20.*

¹² A támadás kirobbanásához több hónapja tartó határc incidensek vezettek. Líbia állítása szerint egyiptomi katonák állásokat építettek ki több hónappal megelőzően, amelyből líbiai rendőrállomások elleni támadást intéztek. Erre válaszul határegységük 11 egyiptomi katonát ejtettek foglyul és felszólították az egyiptomiakat országuk elhagyására. Ennek megtorlásaként értékelhető a július 21-i Muszaad falu elleni egyiptomi támadás. *Magyarország, 1977. augusztus.*

Szadat hadászati lépése korlátozott jellegű volt de stratégiai céllal. Lényegében arra irányult, hogy megfelelő csapást mérve a líbiai fegyveres erőkre Kadhafi belső ellenzékét aktivizálni tudják, végső sorban elérjék az alapvető célt, a Kadhafi rendszer megbuktatását. MOL KÜM Líbia 1977 TÜK XIX-J-1-J 87. doboz, 91-1-00141/44 Egyiptom–Líbia viszonyának alakulása

¹³ MOL KÜM Líbia 1977 TÜK XIX-J-1-J 87. doboz, 91-1-00141/48 Egyiptom–Líbia viszonyának alakulása.

¹⁴ MOL KÜM Líbia 1977 TÜK XIX-J-1-J 87. doboz, 91-1-00141/24 Egyiptom–Líbia viszonyának alakulása.

ezzel demonstrálva hatékony rendfenntartó és védelmező képességeit a nyugati érdekeltségű afrikai területek védelmében.¹⁵

Július 25-én Bumedién algériai elnök közbenjárásának eredményeképpen Szadat elrendelte a tüzszünetet.

Az arab országok többsége nem foglalt állást nyilvánosan a konfliktusban egyik fél mellett sem. Líbiát csak Algéria és a palesztin mozgalom „Elutasítás Frontja” támogatta.¹⁶ Szíria nyílt állásfoglalásának hiánya az egyiptomi konfrontáció elkerülését szolgálta a libanoni polgárháború színterén. A többi szomszédos ország hozzáállását az onnan érkezett külügyi jelentések is csak a nem hivatalos személyek beszélgetéseiből, illetve az ottani sajtó értékeléseiből tudták kikövetkeztetni.¹⁷

Az augusztus végén tartott szollumi eredménytelen békéltető tárgyalások után a két fél a novemberben megrendezett tuniszi arab külügyi konferencián rendezte kapcsolatait. A kereskedelmi összeköttetés ismét megindulhatott, a csapatokat a határtól 3 kilométerre vonták vissza. A megállapodások azonban nem érintették a feszültséget és a katonai akciót kiváltó politikai ellentéteket.¹⁸

A közös arab álláspont kialakításának további akadályát a palesztinok genfi képviselője jelentette. Az arab álláspont abban egységesnek bizonyult, hogy a palesztinoknak mindenképpen rész kell venniük, ennek hogyanjában azonban már eltértek a vélemények. Szíria a közös arab delegációhoz ragaszkodott feloldva ebben a palesztin érdekek képviselőit is. Asszad szíriai elnök ezt az egy megoldást tartotta sikeresnek a kétoldalú tárgyalások elkerülése szempontjából. Jordánia saját delegációján belül kívánta a palesztin érdekeket támogatni, amit kezdetben Egyiptom is támogatót. 1977 márciusától Szadat más megoldást javasolt, s Edward Said egyetemi professzort kívánta a palesztin delegátus élére. Said az Egyesült Államok állampolgára volt de palesztin nemzetiségű. A többi arab ország visszaította az ötletet.

Genf kudarc

1977 nyarára a közel-keleti vezetőkkel folytatandó tárgyalások befejeződtek, Carternek azonban csak kis lépéseket sikerült tenni az átfogó béke elérése felé. Washington – Izrael elutasítása ellenére – minden energiáját a palesztin részvétel kérdésére fordította. Carter kijelentette, ha a PFSZ hajlandó elfogadni az ENSZ BT 242-es számú határozatát – amely nem mondta ki egy palesztin állam létrehozásának szükségességét –, akkor Washington hajlandó felvenni Arafattal a kapcsolatot, akkor is, ha nem ismeri el Izraelt.¹⁹ A PFSZ veze-

¹⁵ MOL KÜM Líbia 1977 TÜK XIX-J-1-J 87. doboz, 91-1-00141/40 Egyiptom–Líbia viszonyának alakulása.

¹⁶ MOL KÜM Líbia 1977 TÜK XIX-J-1-J 87. doboz, 91-1-00141/45 Az egyiptomi–líbiai, szomáliai–etiópiai háborús konfliktusok és azok háttere.

¹⁷ MOL KÜM Líbia 1977 TÜK XIX-J-1-J 87. doboz, 91-1-00141/34 Egyiptom–Líbia viszonyának alakulása.

¹⁸ MOL KÜM Líbia 1977 TÜK XIX-J-1-J 87. doboz, 91-1-00141/54 Egyiptom–Líbia viszonyának alakulása.

¹⁹ Az Egyesült Államok 1975-ben ígéretet tett Izraelnek, hogy addig nem veszi fel a kapcsolatot a PFSZ vezetőségével, amíg az nem fogadja el a 242-es határozatot és nem hajlandó elismerni Izraelt.

tője elfogadhatatlannak ítélte a 242-es határozatot, amely a palesztin kérdést pusztán menekültkérdésnek tekintette. A sorozatos nyomásnak engedve 1978 szeptemberére Izrael hajlandó volt annyiban változtatni álláspontját, amennyiben elfogadott egy palesztin „szóvivőkből” álló küldöttséget az arab delegáció egészébe integrálva.

Washington érdekei Moszkva békefolyamathoz való csatlakozására vonatkozóan ambivalensnek volt mondható. Míg a tárgyalási folyamatokban helyet kívántak biztosítani a Szovjetunió számára, addig a megszületendő eredmények feletti befolyását és hatalmát el kívánták kerülni. Washington kapcsolatainak megszilárdítása a térségben a szovjet vezetés szerepének gyengítését, esetleg kizárását igényelte volna. Egy másik szempontból viszont a Carter-adminisztráció fel kívánta használni Moszkva főleg Szíriához fűződő kapcsolatait Asszad politikájának mérséklése érdekében.²⁰ A genfi konferenciáért folytatott küzdelem a Szovjetunió megjelenésével tovább színesedett. Washington utolsó eszköze volt, hogy a Szovjetuniót a konferencia társelnökeként bevonva a folyamatba enyhülésre kényszerítse a PFSZ-t és Szíriát.

Az 1977. október 1-jén kiadott közös kommuniké a 242-es határozaton alapult, anélkül, hogy azt név szerint megemlítette volna. A nyilatkozat addigiakhoz képest jelentősen új elemet nem tartalmazott, összefoglalása volt az addigi kimondott-kimondatlan igényeknek. A genfi konferenciát jelölték meg színhelyül, összehívását az év decemberére tűzték ki. Elismerték a palesztinok legitim jogait,²¹ Izraelt a megszállt területekről való kivonulásra szólították fel.²² Ezentúl célként fogalmazták meg a háborús állapotok lezárását, a normális és békés kapcsolatok kialakítását, a terület országainak szuverenitását és integritását kölcsönösen elismerve.²³ Megjelenése szinte azonnal ellenállást szült Izrael és számos washingtoni politikus között, akik ellenérzéssel fogadták a Szovjetunió újbóli előretörését. A nyilatkozat nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, a washingtoni vezetés szakaszosan kihátrált a közös megállapodás programpontjai alól.²⁴

Carter lehetőségeinek tárháza kezdett beszűkülni, a genfi konferencia összehívása elé egyre több akadály gördült: 1. a palesztin részvétel kérdése; 2. Begin elutasítása a ciszjordániai és Gázai övezeti területek autonómiájával kapcsolatban; 3. az izraeli telepek számának növekedése a megszállt területeken;²⁵ 4. Szíria ragaszkodása Izrael el nem ismeréséhez és a genfi közös arab delegációhoz; 5. Egyiptom garanciákhoz való ragaszkodása az izraeli területi kivonulást illetően, amivel szemben Begin semmilyen előfeltételt nem

²⁰ A szovjetek bevonásának támogatása Vance nevéhez köthető. Meggyőződése szerint, ha Moszkva nem kapcsolódik a tárgyalásokhoz, az csak problémát okozhat. Kenneth W. Stein: *Heroic Diplomacy: Sadat, Kissinger, Carter, Begin and the Quest for Arab-Israeli Peace*. New York, 1989. 212.

²¹ A PFSZ név szerint nem volt említve, ezért a közös nyilatkozat a palesztinok között is elutasításra talált.

²² A közös nyilatkozat nem tartalmazta a kivonulást enyhítő kisebb határmódosításokat.

²³ Stein: *i. m.* 214

²⁴ Ennek legjelentősebb példája az október 4-én Izrael és az Egyesült Államok által közösen kiadott munkaokmány. A nyilatkozat szerint az arabokat egységes delegáció képviselné, amelyben a palesztinok képviselői is részt vennének. Ezek után négy külön izraeli munkacsoport tárgyalna a békeszerződésről Egyiptom, Jordánia, Szíria és Libanon képviselőivel. A Nyugati Part és a Gázai övezet kérdésében Izrael mellett Egyiptom, Jordánia és a palesztinok lennének illetékesek. A PFSZ ismét említés nélkül maradt.

²⁵ A júliusi Begin–Carter találkozóáról hazaérve Izrael miniszterelnöke három újabb település létrehozását engedélyezte annak ellenére, hogy Carter kiemelten ellenezte azokat.

volt hajlandó elfogadni a konferencia megrendezése előtt. Az Egyesült Államok 1977 őszére kezdte érezni, hogy az általa kítűzött feladat nehezen kivitelezhető, a későbbiekben lehetetlennek bizonyuló. Washington számára a Közel-Kelet a konfliktusok gócpontját jelentette évek hosszú sora óta. Az akut problémák kezelésmódjául saját befolyásának megerősítését választotta az átfogó béke köntösébe bújtatva. Az arab–izraeli konfliktus azonban túl összetett volt ahhoz, hogy ezt sikeresen végre lehessen hajtani. A megszületendő békének megoldást kellett volna találnia a két nemzet közötti morális ellentétre, Izrael legitimitásának problémájára, a palesztin entitás megoldására, továbbá vallási, gazdasági, stratégiai és geopolitikai feltételek összehangolására is.²⁶ A további történések ismeretében megállapítható, hogy az átfogó béke ötlete kivitelezhetetlen volt, sőt a Carter–Arafat közeledés még csökkentette is Izrael bizalmát Washington felé. 1978 elejére az Egyesült Államok is felismerte a helyzet nehézségét. Egyre több vita alakult ki a genfi tárgyalás funkciója körül: legyen-e az egy helyben mindent megtárgyaló csúcsertekezlet, vagy csupán a korábban megkötött egyezmények ratifikálásának gyűlésévé konvertálódjon. A konferenciával kapcsolatos nyilatkozatokban egyre többször csak a „genfi típusú” jelzőre utaltak. A döntés meghozatalára nem volt szükség, a Camp David-i csúcstalálkozó megrendezésével, bár nem nyíltan, de az USA felhagyott a komprehenzív megoldások keresésével.

1977 októberében Carter azonban ezt még nem láthatta előre. A felgyülemlett akadályok viszont túl soknak bizonyultak ahhoz, hogy egyedül le tudja küzdeni őket. Szadattal való jó viszonyára alapozva október 27-én kézzel írt levélben kérte barátja segítségét a folyamat holtpontról való kizökkentésére. „A Fehér Házban történő találkozásunkkor tett ígérete, miszerint válságos időben számíthatok az Ön támogatására, mély benyomást tett rám. Most elértük ezt a pontot, a segítségére van szükségem” – írta Carter,²⁷ nem is gondolva arra, mekkora lépés megtételére bátorítja ezzel Szadatot.

A látogatás előzményei

A békefolyamat nyilvánvalóan válsaggal küszködött, amelyet Egyiptom részéről tovább fokozott az október 1-jei amerikai–szovjet nyilatkozat. Egyiptom elnöke semmitől nem tartott jobban, mint a Szovjetunió ismételt megjelenésétől a békefolyamatokban.²⁸ Szadat politikai és gazdasági érdekei a béke mihamarabbi megkötését diktálták, Genfen kívüli utak keresésére kényszerítették.

Szadat jeruzsálemi utazása nem volt és nem is lehetett volna légből kapott ötlet, az egyiptomi elnöknek szüksége volt biztosítékokra mind a területi ügyeket (Sínai-félsziget), mind a (palesztin) autonómia kérdését illetően, mielőtt utazásáról dönthetett volna. Megoldást kellett találni arra, hogy – létező diplomáciai kapcsolatok hiányában – hogyan teremtsenek összeköttetést egymás között. Az eredmények bizonytalanságától tartó felek a titkos tárgyalások eszközét alkalmazták, az 1975-ös csapatnévadási egyezmény után mind az egyiptomi, mind az izraeli külpolitika óvatos, külföldi összekötőket kereső lépéseket tett a béke felé.

²⁶ Shlomo Avineri: *i. m.*

²⁷ Jimmy Carter: *i. m.* 295.

²⁸ Jacques Derogy: *Szupertitkos Izrael*. Akadémiai kiadó, Budapest, 1991.

A közvetítők keresése egyszerre több irányban indult meg, amelyek közül az egyik út Románia felé vezetett.²⁹

Ceaușescu román vezető számára fontos volt a közel-keleti országokkal való kapcsolatának erősítése mind kétoldalú, mind átfogó értelemben. Románia komoly figyelmet szentelt részvételére és segítségnyújtására az arab–izraeli konfliktus megoldásában. eltérő szinteken bár, de Ceaușescu tartós gazdasági és kulturális kapcsolatokat tartott fenn a legtöbb arab állammal, amelyek Románia speciális külpolitikájából vezethetők le.³⁰ Másfelől a meglévő baráti arab kapcsolatok segítségével Bukarest nemzetközi elismertségét és belső gazdasági problémáit is orvosolni kívánta. Az erőltetett iparfejlesztés és az életszínvonalproblémák okozta belső feszültségek is fokozták a szóban forgó lépések intenzitását. A külkereskedelmi struktúra megváltoztatásához a nyersanyagokban és energiahordozókban gazdag arab országokkal kialakítandó gazdasági kapcsolatra törekedtek. A közel-keleti helyzet szempontjából objektívnek számító politikája lehetőséget biztosított számára, hogy valamiféle közvetítő szerepben lépjen fel a térség országai között. Ezt a lehetőséget segítette elő az Egyesült Államok tevékenységének fokozódása az arab térségben. És ezzel párhuzamosan a Szovjetunió – elsősorban a szadati politika folytán történő – átmeneti térvesztése.³¹

1976 decemberében az előrehozott izraeli választások zavaros körülményei között a szokásos éves román–izraeli tárgyalások elmaradtak. Izraeli politikai tanácsadók megítélése szerint a Ceaușescuval való tárgyalás szovjet nyomásnak köszönhetően arra irányult volna, hogy Izrael ismerje el a PFSZ-t tárgyalópartnerként. Rabin sem a PFSZ-ről nem akart hallani, sem a választási kampányát nem kívánta magára hagyni.

A román kapcsolatok a baloldal vereségével záruló választások után élénkültek fel ismét. Az augusztus 26–29. közötti megbeszélések során Románia a – szovjet blokk országaival azonos módon – elengedhetetlennek tartotta az izraeli csapatkivonást és a palesztin részvételt a genfi konferencián, így Begint álláspontjának felülvizsgálatára kérte.

Az izraeli miniszterelnök látogatásának célja azonban a román közreműködés felkérése volt egy közte és Szadat között megrendezendő tárgyalás megszervezésében. Ismervén Izrael washingtoni és nyugat-európai kapcsolatait, Ceaușescu ezzel a segítséggel országának kapcsolatát kívánta fejleszteni a tőkés nyugati országokkal, továbbá pozitív irányban befolyásolni az Egyesült Államok gazdasági köreit a legnagyobb kedvezmény elvének további biztosítása érdekében Románia felé.³² Ezenfelül Ceaușescu Beginre kedvező hatást kívánt gyakorolni a romániai zsidókkal kapcsolatos kivándorlási ügyek méltányos kezelésével.³³

Szadat Nasszertől örökölt romániai kapcsolatai is régebbre nyúlnak vissza, melyek Románia különutas külpolitikájának köszönhetően nem szakadtak meg a szovjet tanácsadók

²⁹ A kapcsolatfelvétel még Golda Meir kormányzása alatt megkezdődött, azonban ekkor jelentős külpolitikai szerepre nem tett szert.

³⁰ MOL KÜM Románia 1977 TÜK XIX-J-1-j 111. doboz, 128-1 003303 Ceaușescu látogatása Egyiptomban

³¹ MOL KÜM Románia 1977 TÜK XIX-J-1-j 111. doboz, 128-1 005876 Románia és a Közel-Kelet.

³² MOL KÜM Izrael 1977 TÜK XIX-J-1-j 66. doboz, 66-1 004753/1-2 Az izraeli miniszterelnök romániai látogatása.

³³ MOL KÜM Románia 1977 TÜK XIX-J-1-j 111. doboz, 128-1 005876 Románia és a Közel-Kelet.

Egyiptomból történt 1972-es kiutasítása után sem. Számos parlamenti és szakszervezeti küldöttség erősítette a két ország gazdasági és kulturális kapcsolatát.

1977. május 11-én Ceaușescu hivatalos látogatást tett Kairóban. A tárgyalások alatt kiemelt figyelmet szenteltek a gazdasági kérdéseknek, melyek kapcsán két megállapodás is született, de a nemzetközi politika egyes aspektusai is felvetődtek. Mindkét vezető hangsúlyozta, a jelenlegi időszak kedvező a terület igazságos és tartós békéjének megteremtésére, melynek aktuálisan legnagyobb akadályát a tartós izraeli megszállás jelenti. Mindketten támogatták az ENSZ növekvő szerepét a békefolyamatokban.³⁴

Egyiptom elnöke örömmel hallott Begin bukaresti utazásának híreről és kérte Ceaușescut, tegye próbára Begin békevágyát. A novemberben szintén Bukarestbe látogató Szadatot a román kormányfő biztosította az izraeli miniszterelnök elszántságáról.

A titkos tárgyalások másik színhelyének Marokkó adott otthont; az uralkodó, II. Hasszán mindig is jó kapcsolatokat kívánt fenntartani Izraellel. Közvetítő munkájának köszönhetően Szadat elérkezettnek látta a genfi konferencia korlátainak átlépését, beleegyezését adva egy közös titkos tárgyalás létrejöttéhez, melynek színhelyét Rabat városában jelölték ki.

1977. szeptemberében 16-án Móse Dajan izraeli külügyminiszter és Hasszán Tuhami egyiptomi miniszterelnök-helyettes közötti megbeszélés szintén a két kormányfő személyes találkozását volt hivatott előkészíteni. Azt az egyiptomi követelést, hogy Izrael a megszállt területekről teljes mértékben vonuljon ki, Dajan csak a megbeszélések lehetséges eredményeként, de nem feltételeként volt hajlandó elfogadni. A tárgyalás mégis kompromisszummal zárult. II. Hasszán felelősséget vállalt a személyes találkozó létrejöttéért, amennyiben azt Begin hajlandó alárendelni a kivonulás kérdésének.³⁵

Az előkészületek

Egyiptomban a készülődés már november első napjaiban megkezdődött. Az utazás megtervezésébe az egyiptomi politikából csak kevesen voltak beavatva. A külpolitikában Szadat első volt az egyenlők között. A hadsereg és a gazdasági szektor méretéből és parancsra való fogékonyságából adódóan könnyen kirekeszhető volt a politikai döntésekből.³⁶ Az egyiptomiak nagy része támogatta Szadat kezdeményezését, a szomszédos arab országokból érkező kritikák csak növelték népszerűségét, elutasító véleményük küldetési jelleggel ruházta fel a tervezett látogatást.³⁷ A támogatás a politikusok körében azonban nem volt egyhangú. A baloldali ellenzék elutasítása mellett a külügyminisztérium az izraeli garanciák

³⁴ MOL KÜM Románia 1977 TÜK XIX-J-1-j 111. doboz, 128-1 003303/1 Ceaușescu látogatása Egyiptomban / Függelék I. Román–Egyiptomi közös nyilatkozat. A tárgyalások végén kiadott közös nyilatkozat egyes megfogalmazásait az egyiptomi sajtó saját szája íze szerint interpretálta. A román nagykövetségről kapott külügyi jelentés alapján az ENSZ nagyobb szerepével kapcsolatban Románia nem arra gondolt, hogy a genfi konferencia meghíúsulása esetén a kérdést az ENSZ BT elé utalják, mint azt Egyiptom és Szíria szorgalmazta, csupán aktívabb szerepvállalást várt tőle. MOL KÜM Románia 1977 TÜK XIX-J-1-j 111. doboz, 128-1 003303/1 Ceaușescu látogatása Egyiptomban.

³⁵ Jacques Derogy: *i. m.* 25.

³⁶ Melvin A. Friedlander: *Sadat and Begin. The Domestic Politics of Peacemaking.* Westview Press, 1983. 83.

³⁷ Raymond Hinnebusch: *Egyptian politics under Sadat.* Cambridge University Press, 1985. 65.

megszerzéséig nem támogatót ilyen egyoldalú lépéseket. Szadat külügyminisztere, Iszmail Fahmi és annak helyettese, Muhammad Riad még az utazás előtt lemondtak.³⁸ Egyiptom elnökének – taktikus politikus lévén – sikerült egy nagyjából egységes politikai álláspontot kialakítania kíséretével. 1977. november 9-én Szadat az egyiptomi parlamentben bejelentette: „A béke útján kész vagyok bárhová elmenni. A világ végére is. Kész vagyok az izraeli parlamentbe is elmenni, hogy feltárjam a tényeket.”³⁹

A bejelentés minden érintett félre a meglepetés erejével hatott. Az izraeli vezetés reakciója sem mutatott egységes képet, véleményük Szadat őszinteségének mentén differenciálódott.⁴⁰ A külügyminisztérium az egyiptomi sajtó nyomásától tartott, amely a kivonulást és a palesztin kérdést a siker legfontosabb előfeltételeként deklarálta. A sok szkepticizmus mellett Begin volt az első, aki felismerte Szadat beszédének történelmi jelentőségét. Izrael miniszterelnöke tudta, Szadat nyomást kíván gyakorolni a Knesszetre a genfi konferencia érdekében, ennek ellenére megértette, hogy hatalmas hiba lenne három évtizednyi háborús és fenyegető viszony után ezt a lehetőséget elszalasztani.

Az Egyesült Államok reakcióját is érdemes figyelembe vennünk. A Carter-adminisztráció legelőször nem hitt Szadat hajlandóságában. Később, mikor bebizonyosodott, a szándék tényleges, az Egyesült Államok vezetése skizofrén helyzetben találta magát. Egyrészt minden segítséget megadtak a találkozó pontos megszervezéséhez, postásként vitték a két ország amerikai nagykövetei a meghívókat, másfelől azonban létrejött a genfi tárgyalások meghiúsulását jelentette volna. Carter magát a gesztust támogatta, s igyekezte visszatérteni Egyiptom elnökét a komprehenzív megállapodások útjára.

48 órával Szadat beszéde után az izraeli televízió Begin üdvözlő üzenetét közvetítette az arab nép felé. A mind angol, mind arab nyelven elhangzó szövegben Begin támogatta Kairó szándékát és kijelentette, „Egyiptom elnökét Izrael a közös őstől, Ábrahámtól örökölt vendégszeretettel fogja fogadni”.⁴¹ Begin üdvözlő üzenetének számos kritikája jelent meg a sajtóban. Kifogásolták, hogy csak az egyiptomi néphez szólt, pedig a békefelhívásnak minden arab államra vonatkoznia kellett volna. Támadták, hogy egy szót sem ejtett a palesztinokról, annak ellenére, hogy egy béketárgyalásnak a probléma lényegéről kellene szólnia.⁴²

Begin október 15-én a két ország washingtoni nagykövetein keresztül hivatalosan elküldte meghívólevelét.

³⁸ Fahmi a megváltozott körülményekre hivatkozva mondta vissza megbízatását. A külügyminiszter Szadathoz képest mindig is szigorúbban ragaszkodott a genfi konferencia összehívásához. A november 17-i egyiptomi bejelentés előtt csak Fahmi tudott a jeruzsálemi utazásról. Az ezt megelőzően Tuniszban megrendezett arab külügyi találkozón Fahmi egyik nehéz feladata volt Szadat álláspontjainak védelme, a hivatalos bejelentés után azonban lemondott. *The Times*, 1977. november 17.

³⁹ Kereszty András: *Piramis és Dávid csillag*, Magvető kiadó, 1981 33

⁴⁰ Ezt bizonyította Izrael vezérkari főnökének, Mordechai Gurnak november 15-én megjelent sajtónyilatkozata, melyben Szadatról azt állította, hogy csak blöfföl, az egyiptomi kormányt pedig háború előkészítésével vádolta. A feltételezés nem volt teljesen alaptalan. A Sínai-félszigeten az ENSZ-békefenntartók mandátumát meghosszabbították, azonban az egyiptomi sereg még mindig dupla akkora létszámmal volt jelen, mint amekkorát a 2. csapatszétválasztási egyezmény megengedett. Melvin A. Friedlander: *i. m.* 95.

⁴¹ Frank Gervasi: *The Life and Times of Menachem Begin*. G. P. Putnam's sons, New York, 1979. 49.

⁴² *Népszabadság*, 1977. november 13.

A látogatás

Kétnapos biztonsági előkészületek után Szadat november 19-én érkezett Jeruzsálembe. A protokoláris ceremóniák és magánbeszélgetések után másnap megtartotta beszédét az izraeli parlamentben.

A döntés meghozatalának körülményei és a korábbi békepróbálkozások felelevenítése után a múltat lezárva, a béke eléréséhez alapvető, a mindenkit érintő elveket összefoglalva az ENSZ vonatkozó határozatainak központi szerepét hangsúlyozta.

Szadat kényszerűségből összekapcsolt kétoldalú érdekeltsége, azaz a Sínai-félsziget és a palesztin kérdés magában hordozta a látogatás egyes lehetséges kimeneteleinek kizárását. „Először is nem azért jöttem, hogy különbékét kössek Izraellel. Ez nem része Egyiptom politikájának. A probléma nem csupán Izrael és Egyiptom konfliktusa. Másodszor nem azért jöttem, hogy részleges megállapodást kössek, hogy ezzel megszüntessük a hadviselő állapotot, a lényegi kérdéseket pedig félretegyük. Ez nem az a radikális megoldás, amire nekünk szükségünk van. Harmadszor nem azért jöttem, hogy megkössük a harmadik csapatsétválasztási egyezményt a Golán-fennsík, a Sínai-félsziget és a Nyugati Part felett.”⁴³

Az általános elvekkel párhuzamosan az egyiptomi érdekek külön-külön is szerepet kaptak a felszólalásban.

A területtel kapcsolatosan Szadat hajlandó volt elismerni Izraelt mint legitim államot, ha az kivonul az 1967-ben megszállt területekről. Hajlandó volt bármilyen garanciát vállalni Izrael biztonságára, akár az arab országok által, akár a nagyhatalmak által legyen az biztosítva. „Önök velünk akarnak élni a világnak ezen a felén. Öszintén mondom, teljes biztonnággal fogadjuk önöket. [...] Azonban ma már elmondhatom, és az egész világ előtt kijelenthetem, hogy hajlandók vagyunk tartós és igazságos békében élni önökkel.” A csapatkivonások olyannyira szigorúan értendők, hogy az ezzel kapcsolatos tárgyalások szinte feleslegesek. „Öszintén szólva a mi földünk nem lehet alku vagy vita tárgya. [...] Ragaszkodunk a teljes izraeli kivonuláshoz, beleértve Jeruzsálemet is.”⁴⁴ Ennek alapján az izraeli csapatok kivonulása továbbra is a béke előfeltétele maradt, ahogy azt a rabati tárgyalásoknál már láthattuk.

A megállapodás létrejöttének második akadályát a palesztin kérdés jelentette. Szadat nem először tudatta az izraeli politikával, hogy a palesztin probléma nélkül nincs béke. „Ami a palesztin ügyet érinti, senki sem tagadhatja, hogy ez a legnagyobb akadálya a békének. Senki által el nem fogadható az, amit itt Izraelben hangoztatnak, az, hogy figyelmen kívül hagyják e nép létezését” A Balfour-deklarációra hivatkozva értetlenül állt az előtt, hogy Izrael népe, amely ebben a dokumentumban morális és jogi alapot kapott az államalapításra egy olyan földön, ami nem az övék, miért nem képes elismerni a palesztinok jogát ugyanerre.⁴⁵

Látható, Szadat itt sem tér el a közös arab állásponttól, a palesztin nép jogát az autonómiára lényegesnek tartja, ellenben egy fontos momentumot ki kell emelnünk. A beszéd során szó volt mindenről, ami a palesztinokat érinti, egyetlen szó nem hangzott el, ez pedig

⁴³ Lugosi Győző (szerk): *Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez*. L'Harmattan, Budapest, 2007. 461.

⁴⁴ Uo. 463.

⁴⁵ Uo. 466.

a PFSZ. Szadat tudta, hogy Izrael semmilyen mértékben nem ismeri el e radikális szervezetet, ezért nélküle kívánta megfogalmazni a probléma lényegét. A szomszédos arab országok látogatást ért későbbi kritikái éppen ezt az óvatos lépést támadták a legélesebben.

A palesztin kérdés Szadat eszköztárában a pánarab gondolat kifejezőeszköze volt, egy olyan egységé, amely vonzóereje az arab országokat érő kihívások idején megerősödött, célját, az egységes arab közösséget azonban a mai napig nem érte el. A palesztin kérdés a 60-as évek óta kilépett az egyes arab országok nacionalista búvköréből és, mondhatni, saját útját járta – amely utat a 70-es évektől a nemzetközi elismertség fémjelez –, azonban a pánarabizmus szellemi egységét továbbra is kifejezte a palesztin államiság melletti kiállás.

A nemzeti és-pán ideológiák összefonódása gyakorlatilag a Sínai félsziget és a palesztin kérdés szoros kapcsolatát jelöli a szadati gondolatvilágban. Ez a magán és közösségi összekapcsolódás több szempontból sem hozta meg a várt eredményt. A szomszédos arab államok kritikája éppen azzal kapcsolatban volt a legerősebb, hogy milyen jogon tárgyal Szadat a palesztinok jövőjéről. A későbbi béketárgyalások nehézségei a két kérdés szétválasztására kényszerítették Egyiptom elnökét.

Szadat egyórás beszédét követő zavart tapsok után Begin miniszterelnök felszólalását fogadhatták a parlament tagjai. Begin is jó szónok hírében állt. A köszöntők után a korábbi béketárgyalások felelevenítése következett. Megtörve Szadat beszédének azon morális hangsúlyát, hogy a béke kizárólag az izraeli megszállás miatt nem jöhet létre, Begin a zsidó sérelmeket elevenítette fel. „Függetlenségünk felújítása után három fronton támadtak ránk. Kevés a sok ellen, gyenge az erős ellen.”⁴⁶

Az előadás további fejezetei éreztették, hogy több van a két ország között lélektani falnál, mint ahogy az Szadat említette. A két nyilatkozat közötti összehasonlítás hűen ábrázolja a politikusok nézetei közötti alapvető különbséget. „Mit jelent a béke Izrael számára? tette fel a kérdést Egyiptom elnöke. Azt jelenti, hogy Izrael arab szomszédaival együtt biztonságban él ezen a területen, saját határai között mindennemű agressziótól mentesen.” És mit mondott Begin a békéről? Egyszerű mondat, amely felületesen nézve, akár egyezőnek tűnhet az arab koncepcióval. „Mi ezen a területen együtt fogunk élni, a nagy arab nemzet saját államaiban, és a zsidó nemzet az ő földjén, Erec Izraelben.”⁴⁷ Nem véletlenül használta Begin a héber elnevezést.

A bibliai Erec Izrael jóval nagyobb területet foglalt magában, mint aminek birtoklásába az arab országok beleegyeznének, a mai Jordánia, Szíria és Libanon egyes részeire is kiterjedt. Begin következőképpen ezzel a rövid mondattal támasztotta alá a zsidók történelmi örökségét erre a területre, megtorpedózva így az összes megszállt területről való kivonulás jogosságát, amit tovább erősített a Balfour-nyilatkozattal kapcsolatban tett kijelentésével. Ennek alapján Izrael nem hódító ország. Az izraeli csapatok a hat napos háború alatt visszafoglalták nem megszállták területeiket.

Begin Szadat nyilatkozatára, miszerint a területi kérdés nem lehet vita tárgya, így reagált: „A mi földünk is szent. [...] Aggaszt Egyiptom elnökének és más szomszédainknak az álláspontja. Valamennyien azt mondják, hogy erről nem lehet tárgyalni. Aggaszt minden olyan vélemény, amely szerint az arab népek és Izrael állam kapcsolatában vannak olyan

⁴⁶ Menachem Begin Following Historic Sadat Speech

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/begintoknessetsadat.html> Hozzáférés időpontja: 2005-02-05

⁴⁷ Uo.

dolgok, amelyeket ki kell vonni a tárgyalások témaköréből. Mindent meg kell tárgyalni és minden megtárgyalható.”⁴⁸

A területi vita lezárásaként Begin Jeruzsálem kérdését járta körül, anélkül, hogy a feladásáról egy szó is esett volna. Hangsúlyozta, hogy a város az elmúlt 11 év óta szabadon nyitva áll minden vallási felekezet számára, és ezt az egyenlőséget Izrael minden körülmény között biztosítja.

Begin a két ország közötti kapcsolatokra részletesebben kitért. Sürgette a gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatok azonnali felvételét, a határok megnyitását, mindezt még a béke aláírása előtt. Ez a szadati elképzelések teljes megfordítását jelentette, azaz a csapatkivonásoknak a béketárgyalások *eredményeként* és nem *előfeltételeként* való értelmezését.

A genfi konferencia tárgyalását Begin sem kerülte el. Kijelentette, hogy nem csak Egyiptommal kész tárgyalásztalhoz ülni, hanem Jordániával, Szíriával és Libanonnal is. A tárgyalások nem folyhatnak azonban csak az ENSZ BT 242-es és 338-as rendeletei⁴⁹ alapján.

A szintén egyórás beszéd alatt a miniszterelnök nem tért ki részletesen a palesztin kérdésre. Míg Szadatnak azt róhatjuk fel, hogy a PFSZ-t mint szervezetet ignorálta, addig Begin a kérdéstről egyáltalán nem beszélt. Hajlandó volt meghívni Jordánia királyát: „Meghívom Husszein királyt, hogy látogasson ide és tárgyaljunk meg azokat a problémákat, amelyek közöttünk vannak.” Ezek a közös problémák nem lehetnek a palesztin problémák, hiszen azokról 1974 óta nem Jordánia, hanem a PFSZ hivatott tárgyalni.⁵⁰ A teljességhez idézni kell a következőket is: „Meghívom a palesztin arabok szövívőit, hogy közös jövőnkéről tárgyaljunk.”⁵¹ Mit fed le a palesztin arabok kifejezés? Számára Palesztinának két fajta lakója volt, palesztin zsidók és palesztin arabok, utóbbi helyzetét az állam kisebbségi problémájaként kívánta kezelni.

November 21-re már csak két fontos feladata maradt az egyiptomi delegációnak. Elsőként találkozó a Knesszet számos politikai csoportosulásával, majd a látogatás összegzéseként a két vezető politikus sajtótájékoztatót tartott. A sajtókonferencia az *egyetértési megállapodás* felolvasásával kezdődött.⁵² Egyiptom és Izrael kötelezettséget vállalt a további párbeszéd folytatására, melynek eredményei a genfi konferencia tárgyalásztalánál valósulhatnak meg.

Ezek után következhetnek az újságírók kérdései. Az érdeklődés a következő témák köré csoportosíthatók: Begin viszontlátogatásának esélyei Kairóban, további diplomáciai kap-

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Az 1973. október 22-én elfogadott, lényegében a 242. számú határozat fontosabb pontjait megismétlő határozat, amely a háborús viszony megszüntetésére és a tárgyalások megkezdésére szólítja fel az érintett feleket.

⁵⁰ Az arab államok 1974-es rabati csúcstalálkozóján a PFSZ-t ismerték el a palesztin nép egyedüli törvényes képviselőjének.

⁵¹ Menachem Begin Following Historic Sadat Speech. i. m.

⁵² A nyugati sajtó kritikája az egyetértési megállapodást túl kevésnek találta egy közös nyilatkozat közreadásához képest. Kenneth W. Stein: i. m. 235. Ha negatív kritikával akarunk élni, mint tette ezt számos arab ország, úgy kijelenthetjük, a semmit nem lehet közös megállapodásba foglalni. Pusztán az egyet nem értés kiemelése azonban hibás útra terelhet az értékelés során. Nézetem szerint nem is lehetett volna célja az utazás bármiféle konkrét megegyezésnek, akár az idő rövidsége miatt, akár azon történelmi tapasztalatra utalva, hogy az első kezdeményezéseknek a konkrét előrelépések mellett mindig morális jelentőségük a hangsúlyosabb. Ezért kívánom félretenni a negatív kritikát.

csolatok megszervezése, Szadat mennyire elégedett a látogatás eredményével, és néhány kérdés a palesztin ügyről.⁵³

Begin, akinek országa arab földet tartott megszállás alatt, Kairóba történő látogatása túl nagy kockázatot jelentett Szadat számára. Kezdeményezésére adandó izraeli viszontválasz lehetősége ellenben fontos probléma a későbbi ellenérzések megítélésében. Egyiptom elnöke tudta, hogy békepolitikájának stabilitása érdekében hasonló lépésre van szüksége, mint amit ő tett Izrael felé. Ahogy a tárgyalások az év vége felé egyre nehezkesebbé váltak, Szadat mindinkább hiányolta az un. nagy gesztust Izrael részéről. A palesztin kérdést illetően Begin annyit nyilatkozott, hogy a genfi konferencián a *megfelelő* palesztin képviselőt fog részt venni.

A két ország szempontjai és ellentétes érdekei körvonalazódnak kezdtek. Az 1977-es évben még csak kevés és látszólagos megegyezést tapasztalhatunk a két fél között, azonban a későbbi érdekartikulációk és engedmények az egyetértés felé vezeték a tárgyalópartnereket.

Meglátásom szerint a megállapodás akadályát jelentő központi probléma összefoglalható a feltétel és eredmény fogalmi ellentmondásában. Amit Egyiptom a béketárgyalások előfeltételeként kívánt elérni, névszerint a az izraeli csapatok kivonulása és a palesztin kérdés megoldása, Izrael részéről csak eredményei lehettek az egyes megállapodásoknak. Szadat egy októberi sajtónyilatkozata jól mutatja a kezdeti álláspontok áthidalhatatlanságát: „Az izraeli csapatok kivonulása a megszállt területekről és a független palesztin állam létesítésére vonatkozó arab követelés nem képezheti vita tárgyát.”⁵⁴

A Szadat látogatására adott arab válaszok

Egyiptom elnökének reménye a szomszédos arab államok csatlakozására már november végén pusztán illúzióknak tűnt. A látogatással kapcsolatos reakcióik vegyes képet mutattak. Marokkó és Szudán támogatását, Jordánia ambivalens hozzáállását Szaúd-Arábia diplomatikus hallgatása egészítette ki.⁵⁵ A Líbiával való kapcsolat javításának lehetőségét a magyar külügyi jelentések minimálisra becsülték. A legerősebb elítélést Szíria és a PFSZ tanúsította, vezető szerepet játszva egy Szadat-ellenes koalíció megszervezésében.

Az elutasítás indokai két – a muzulmán világszemléletben erősen gyökeret vert – elemből táplálkoztak. Elsőként Szadat – azzal, hogy Izraelbe látogatott – a pánarab eszme kereteinek önálló túllépését tette meg. Az arab országok összetartásának következménye az egység előnyben részesítése egyes tagországokkal szemben. A közös front a palesztinok problémáját is saját ügyének tekinti, ebben a kérdésben egyedül intézkedő ország deviánsnak minősül az arab közösségen belül. Szadat a látogatást egyik arab állammal sem tárgyalta meg, megszegve ezzel a közösségi érdekeket.

⁵³ *Joint Begin Sadat Press Conference and Text of Agreed Communique.*

http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/joint_begin_sadat.html; hozzáférés: 2005.10.30.

⁵⁴ *Magyar Hírlap*, 1977. október 26.

⁵⁵ Fahd herceg egy márciusi nyilatkozatában kijelentette, Szadat kezdeményezése a maximumot jelenti, amit tenni lehet a közel-keleti béke érdekében és lehetetlen megjósolni, hogy mi történik, ha Szadat erőfeszítései kudarcot vallanak. MOL KÜM EAK 1978 TÜK XIX-J-1-j 48. doboz, 36-1-001431/14 Szadat külföldi körútja és értékelése.

Az ellenállás másik sarkalatos pontja Izrael Állam hivatalos elismerése. A palesztin kérdés megoldása az arab világ szemében előfeltétele bármilyen kialakított békének. Azzal, hogy Szadat elszánta magát az utazásra, hivatalosan is elismerte Izraelt, mielőtt a háborús viszony és a palesztin kérdés megoldódott volna. A vizit további negatívan értékelt elemeit jelentette, hogy Szadat utazásával elismerte Jeruzsálemet izraeli fővárosként, átvette a kétoldali megegyezés tervét megtorpedózva ezzel a genfi megoldást, knesszetbeli felszólalásán kívül magántárgyalásokat is folytatott Izrael képviselőivel, ezek pedig mind a két alapmotívum következményeként írható le.⁵⁶

A látogatás ideje alatt több heves megmozdulás zajlott le az arab világban és több európai nagyvárosban. 17 ember sérült meg az athéni egyiptomi nagykövetség arab diákok egy csoportja által történt megtámadásakor. Párizsban 100 arab diák behatolt az Arab Liga irodájába és ott sajtónyilatkozatot tett közzé a béke esélyeinek lerombolásával vádolva Szadatot.⁵⁷

A PFSZ november 18-i bejrúti ülése felszólította a megszállt területen élő palesztinokat, hogy tüntetéssel és általános sztrájkjal fejezzék ki felháborodásukat Szadat izraeli látogatása ellen, és hiúsítsák meg az arra irányuló kísérleteket, hogy a látogatás bevezetője lehessen bármiféle, a palesztinai ügy elleni újabb csapásnak. November 22-én a PFSZ szintén tárgyalásra szólította fel Szíriát, Irakot, Algériát, Jement és Líbiát:⁵⁸ „A csúcstalálkozón szigorú lépéseket kell tenni Szadat ellen, s a legsúlyosabb szankciókkal és teljes elszigeteléssel kell büntetni.”⁵⁹ A látogatás kezdetére, november 18-ra Asszad szíriai elnök nemzeti gyásznapot rendelt el, továbbá megbeszélésre hívta a PFSZ vezetőit, akikkel közös delegációt kívánt küldeni a Szovjetunióba. Tárgyalási alapul egységes munkaprogramot dolgoztak ki, amely a következő fontosabb elemeket tartalmazta: (i) Elítélik a látogatást; (ii) a többi arab államot is az elutasításra szólítják fel. (iii) Közös erőfeszítéseket tesznek Szadat politikájának megfékezésére. (iv) Céljuk az igazságos béke a Közel-Keleten, ami Izrael kivonulását jelenti a megszállt területekről és a palesztin állam létrehozását. (v) Nemzetközi lobbist indítanak a támogatás megszerzésére. (vi) Az összes haladó szervezet kongresszusának összehívása. (vii) Szolidaritást vállalnak a megszállt palesztinok harcával, a PFSZ-t mint egyetlen palesztin képviselőt ismerik el. (viii) A két fél állandó ülésezését tervezték.⁶⁰

November 30-ra sikerült is tető alá hozni a Szovjetunió–Szíria–PFSZ tárgyalásokat. A megbeszélésekről kiadott közleményben elerendő célként a már nem új keletű problémák végleges megoldását jelölték meg: a genfi tárgyalások megszervezését, Izrael teljes visszavonulását, önálló palesztin állam létrehozását és a térség összes népének szabad és független fejlődését.⁶¹

Líbia kijelentette, ha Szadat ellátogat Jeruzsálembe, az Arab Ligából való kizárását fogja kérni. „Szadat elnök vállalkozása az egész arab nemzet ellen elkövetett bűncselekmény, s ha a látogatásra sor kerül, Líbia megvonja bizalmát az egyiptomi kormánytól, többé nem

⁵⁶ Whalid Kalidi: Thinking the unthinkable, a sovereign palestinian state. *Foreign Affairs*, 1978. július. 695–712.

⁵⁷ *Világpolitikai Dokumentáció*, 1977. december.

⁵⁸ *Népszabadság*, 1977. november 19.

⁵⁹ Uo. 1977. november. 22.

⁶⁰ Uo. 1977. november 24.

⁶¹ MOL KÜM EAK 1977 TÜK XIX-J-1-j 48. doboz 36-1-005781/37 Szadat elnök izraeli látogatása.

ismeri el azt törvényes arab kormánynak.”⁶² Ezen kijelentés után az arab országokat Tripoliba szólította megbeszélésre.

A jeruzsálemi látogatás bejelentése igen nehéz helyzetbe hozta a líbiai vezetést, hiszen a tuniszi külügyi konferencián történt megbékélés alapján úgy tűnhetett, hogy Líbia is egyetért Szadat tervezett lépésével. Egyiptomba és Szíriába irányított küldötteik útján kívánta megakadályozni a látogatást. Sikertelenségük után a líbiai külügyi titkárság bejelentette, visszavonja elismerését a jelenlegi egyiptomi kormánytól és az Izraelhez hasonló gazdasági bojkottot tervez alkalmazni vele szemben.⁶³ A Kadhafi elnök vezérletével december 2-án megnyíló tárgyalások célja a haladó arab erők egységének megszilárdítása és a Szadat elleni erők új stratégiájának kidolgozása volt.⁶⁴ A háromnapos konferencia egy közös nyilatkozat megfogalmazásával zárult. A résztvevő országok – Szíria, Líbia, Algéria, Irak, Dél-Jemen, a PFSZ – „Ellenállási Frontba” tömörültek és a következő 10 pontban foglalták össze programjukat. (i) Elítélik a látogatást, mert az, az arab nemzet elárulását jelenti. (ii) Mindent elkövetnek a látogatás következményeinek felszámolásáért. (iii) Befagyasztják a diplomáciai kapcsolatot Egyiptommal. (iv) Nem vesznek részt az Arab Liga semmilyen egyiptomi értekezletén, a Liga székhelyét át kívánják helyezni Kairóból, tanulmányozzák az egyiptomi tagság kérdését is. (v) A PFSZ a palesztin nép törvényes képviselője. (vi) Figyelmeztetik a Szadatot támogató arab országokat politikájuk következményére. (vii) Felszólítják az arab nemzetet a legnagyobb frontország, Szíria támogatására. (viii) Üdvözlük az egyiptomi arabság azon csoportját, amely ellenzi a jelenlegi egyiptomi politikát. (ix) Szíria–PFSZ egységes frontot hoznak létre a cionizmus és minden kapituláció elhárítására. (x) A front elleni támadás minden tagállam elleni támadást jelent.⁶⁵

A tárgyalás hatékonysága eltérő módon értékelhető. A kezdettől fennálló megosztottság utólagos értékelések alapján csak látszólagossá tette egy közös álláspont kialakításának lehetőségét. Az iraki delegáció kivonult a konferenciáról és megtagadta a közös nyilatkozat aláírását, amennyiben az arab országok nem hajlandók kiállni a BT 242-es határozatának átalakítása mellett. A konferencia hibázott, mikor nem tett különbséget az egyiptomi politika és Szadat mint személyiség között, továbbá elmulasztott lépéseket tenni a béke elérése felé – jelentette ki Algéria londoni nagykövete.⁶⁶

A genfi tárgyalás kilátásainak gyengülésével párhuzamosan csökkent a Szovjetunió befolyása a közel-keleti békefolyamat koordinálására. Szíriához és a PFSZ-hez fűződő érdekeltégei meggyengültek, Egyiptommal való kapcsolata a szovjet tanácsadók 1972-es kutasítása óta megszakadt. 1977 novemberétől a sajtóban is sokszor megjelenő kritikák az egyiptomi–szovjet ellentétet egyre inkább Szadat–Szovjetunió ellentété formálták át.⁶⁷ A szovjet vezetésnek hatalma erősítéséhez az egyetlen megoldást a közös békemegállapodás

⁶² *Népszabadság*, 1977. november 19.

⁶³ MOL KÜM Líbia 1977 TÜK XIX-J-1-j 87. doboz, 91-1001041/55 Líbiai–egyiptomi kapcsolatok alakulása.

⁶⁴ Kadhafi felismerte, hogy a legfontosabb Szíria egyetértésének elnyerése. Az Irak és Szíria közötti ellentétet nem tudván enyhíteni, az utóbbi mérsékelt pozícióját támogatta. MOL KÜM EAK 1978 TÜK XIX-J-1-j 48. doboz, 36-1-001431/9 Szadat külföldi körútja és értékelése.

⁶⁵ C. Paul Bradley: *A study of Carter Administration Policies 1977–1980*. Tompson-Rutter, 1981. 95.

⁶⁶ MOL KÜM EAK 1978 TÜK XIX-J-1-j 48. doboz, 36-1/00209 Egyiptomi–izraeli tárgyalások.

⁶⁷ MOL KÜM EAK 1978 TÜK XIX-J-1-j 48. doboz, 36-1/00468/3 Az egyiptomi nagykövet látogatása.

jelentette volna, így gyakorolva nagyobb nyomást az egységes arab front segítségével a tárgyalóasztal másik felére. Az utolsó pozitív fejlemény számára a közös amerikai–szovjet nyilatkozat, akármennyire is nem volt az működőképes. A Szovjetunió nem tudott határozott lépéseket tenni a tárgyalások felgyorsítására. Tarthatatlannak ítélte, hogy a fűgefalevélként odatartott általános rendezés mögött a két ország mégiscsak a különbéke irányába tart. Annak ellenére, hogy az egyiptomi sajtó genfi előkészítő tárgyalásának állította be, a megbeszélések mégis szeparatív jellegűek. Moszkva meggyőződéssel jelentette ki, hogy a kétoldalú tárgyalások csak elodázzák a rendezést, Izrael Egyiptomot elvtelen alkudozásokra kényszeríti. Szadat látogatása egyenlő a Washington előtti behódolással. Ennek következtében a rendezés nem tűr halasztást. Genfet sűrgetni kell.⁶⁸ Az Ellenállási Front létrejöttét támogatta, megfelelő eszköz volt számára az Egyesült Államok béketörekvéseinek feltartására.

A tiltakozásokra válaszul Kairóban bezárták az al-Fatah palesztin irodáját. A PFSZ képviselőit kiutasították, a Palesztina hangja rádiót betiltották.

Washington, Jeruzsálem és Kairó látogatás utáni kapcsolata

Egyiptom arab világon belüli elszigeteltsége veszélyessé kezdett válni. Az utazás okozta politikai vákuumot csak egy, a Szadatéhoz hasonló jelentőségű izraeli válaszlépés tudta volna kitölteni. Szadat súlyos politikai lépést tett, Begin pedig visszatért a részletkérdésekhez. Az egymás közötti tárgyalások lelassulása okán ismét közvetítőre volt szükség, s az csakis Washington lehetett. Mindhárom félben erősödött a meggyőződés, a bilaterális kapcsolatok jobb megoldást nyújtanak az átfogó egyezménynél. „Célunk nem a genfi értekezlet, hanem a haladás a rendezés felé” – nyilatkozta Zbignev Brzezinski, Carter nemzetbiztonsági tanácsadója.⁶⁹

Szadat nem várhatott tétlenül. Minél több idő telik el, látogatásának eredményei annál erősebben halványodnak, ismét akadályokat állítva a folyamat elé. A megváltozott politikai prioritások tükrében egy újabb Szadat–Begin találkozó elengedhetetlennek látszott. November 27-én Szadat az összes arab ország képviselőit, továbbá Izraelt és az Egyesült Államokat meghívta egy – általa a genfi konferencia előszobájaként definiált – Kairóban rendezendő tárgyalásra. „Mindenkinek saját dolga, hogy döntsön, de ha csak az izraeliek érkeznek meg, én elkezdem a konferenciát. [...] Ha Kairóban minden rendben megy, és ha csak egy-két meghívott jelenik is meg, haladni tudunk a genfi konferencia felé” – mondta Szadat. Begin november 26-án, koalíciós partnereivel való tárgyalás után és még a hivatalos értesítés előtt elfogadta a meghívást. Az izraeli delegáció Kairóba történő meghívása elsőként alapozta meg hivatalos zsidó delegáció jelenlétét egy arab országban.⁷⁰

⁶⁸ MOL KÜM EAK 1978 XIX-J -1-j 48. doboz, 36-1/00468/5 Az egyiptomi nagykövet látogatása.

⁶⁹ *Népszabadság*, 1977. december 13.

⁷⁰ Washingtonon és Jeruzsálemen kívül az összes arab ország, továbbá a Szovjetunió is visszautasította a meghívást. Az Egyesült Államok igyekezett elhalasztani a konferencia összehívásának időpontját a mérsékelt arab államok, főleg Jordánia és Szaud Arábia csatlakozásának meggyőzése érdekében. MOL KÜM EAK 1977 TÜK XIX-J-1-j 48. doboz, 36-1-006322/2 Az egyiptomi politika a kairói konferencia előestéjén

Ilyen előzmények után került sor a két politikus újbóli találkozására 1977. december 25-én Izmaíliában. A megbeszélés diplomáciailag jelentősnek mondható, konkrét lépéseket tett a béke felé.

Összefoglalva az utazás eredményét mindenféleképpen kétértelmű megítéléssel kell zárunk. Az arab államok tartózkodó vagy elutasító megnyilvánulásai sorra jelzik, milyen és mennyi megrögzült ellenérzés alakult ki a Közel-Keleten, és éppen ezért ez azt is bizonyítja, mennyire fontos volt ez a látogatás, amely apró lyukat ütött az arab–izraeli ellentét falába. Szadat lépésének értékeléséhez a következő két kérdés megválaszolása vihet közelebb. Előre vagy hátralépés volt-e a béke felé? Míg az arabok és izraeliek közötti valamiféle enyhülést hozta, addig – mint később látni fogjuk – az átfogó béke felé nem vezetett. A morális jelentőségét nem számítva volt-e akkora hatása az utazásnak, mint amilyen erős ellenállást a többi arab ország kifejtett ellene? Líbia, Szíria azt kritizálta, hogy a közös arab frontot bontja meg, a béke elérése előtt gyengíti az arab erőket. A kockázata megvolt. Ha a találkozó nem hozza a várt reményeket, az Szadat politikai karrierjébe, életébe, az egész béke felé kacsingató egyiptomi politika feláldozásába kerülhetett volna.

Van azonban az értelmezésnek egy másik aspektusa is. Ha a Közel-Kelet speciális helyzetéből kilépve értékeliük Szadat lépését, láthatjuk, hogy nem tett mást, mint a konfliktus másik főszereplőjéhez látogatott tárgyalni. Végül megállapítható, eredményesen húzta ki azon izraeli állítás lába alól a talajt, miszerint az ország nem juttat vissza addig területet, amíg őt magát, mint államot nem ismerik el. Szadat ezt megtette. Elutazott.